

tussen Duin & Dijk

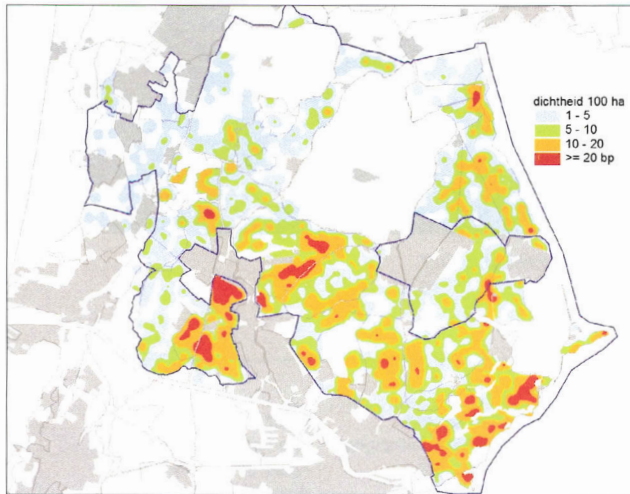

Natuur in Noord-Holland. Jaargang 7 2 ● 2008

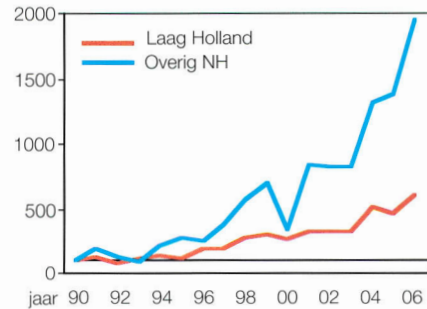

Vogels in Noord-Holland

Piet Zomerdijk & Wim Ruitenbeek

• Verspreiding en dichtheden van de krakeend in Noord-Holland.
Bron: Landschap Noord-Holland, afd. O&A.

• Trend van de krakeend (geïndexeerd, waarbij 1990 = 100) in het provinciaal weidevogelmeetnet binnen en buiten het Nationaal Landschap Laag Holland in 1990-2007.
Bron: Landschap Noord-Holland, afd. O&A.

De krakeend

Een van de meest verrassende ontwikkelingen in onze provincie is de stormachtige toename van de krakeend. De krakeend was halverwege de vorige eeuw als broedvogel in Noord-Holland nauwelijks bekend. In 1966 was er één zeker broedgeval in het Wormer- en Jisperveld en verder waren er enkele twijfelachtige waarnemingen. De opmars begon in de infiltratiegebieden in de duinen. In 1970 werd het eerste broedpaar gezien in de Amsterdamse Waterleidingduinen, daarna was er een snelle uitbreiding tot bijna 200 paar in twaalf jaar. Plotseling daalden die aantallen weer tot onder de 50. Maar in de lage delen van onze provincie zette de opmars zich voort. In de periode 1981-1989 werden 300-500 broedparen geschat in de hele provincie (Ruitenbeek e.a., 1990). Die werden voornamelijk aangetroffen in de veenweidegebieden en hun directe omgeving. Via de kustgebieden van het Gooi, het Naardermeer en de veenweidegebieden van de Zaanstreek en Waterland was de krakeend steeds verder doorgedrongen, een verschijnsel dat men in verband bracht met het zogeheten Flevo-effect: de uitbreiding van een aantal soorten die in Flevoland een 'stronghold' hadden gevormd

en nu uitwaaierden naar de omgeving. (SOVON-atlas 2002). De onverwachte toename bleef niet beperkt tot Noord-Holland. Ook landelijk rukte de krakeend op. Eind jaren vijftig was al een toename geconstateerd langs de Friese IJsselmeerkust, die zich voortzette via het Ketelmeer en Flevoland en zo de Noord-Hollandse IJsselmeerkust bereikte. We weten dus vrij nauwkeurig langs welke weg die uitbreiding heeft plaats gevonden, wat nog iets anders is dan een verklaring van die onverwachte toename. De opmars ging verder. In 2006 broedden er naar schatting 3200-4000 paar krakeenden in Noord-Holland. Die spectaculaire groei heeft zich met name voorgedaan in de veenweidegebieden. Alleen al in Laag-Holland werden bijna 2400 broedparen geteld, wat neerkomt op een gemiddelde dichtheid van ruim 9 paar per 100 ha. Bijna 70% van de Noord-Hollandse populatie broedt in Laag Holland. Ook in de rest van ons land groeide de populatie. In 2006 broedden er naar schatting 11.000-13.000 paar in Nederland, waarvan ongeveer 30% in Noord-Holland (gegevens NEM-weidevogelmeetnet van SOVON). Voor het zoeken van een verklaring van die toename is het goed het

verspreidingspatroon te bekijken. De grootste dichtheden vinden we in de wat verruigde veenweiden. Het is een bekend gegeven dat natte graslanden, die nog betrekkelijk kleinschalig worden beheerd, een grote aantrekkingskracht uitoefenen op weidevogels, maar het voorkeursgebied van de krakeend is net even anders. Hij wordt ook in weilanden aangetroffen, maar het merendeel van de populatie broedt het liefst dicht bij bredere wateren met een brede strook oevervegetatie of op slecht onderhouden overhoekjes, waarbij de aanwezigheid van opgaand hout geen bezwaar is. In feite is de krakeend dan ook geen echte weidevogel. Vermoedelijk heeft de verruiging in een groot aantal reservaten de krakeend in de kaart gespeeld. In ieder geval voldoet een aantal gebieden perfect aan het geschetste beeld, zoals het Wormer- en Jisperveld, de Kalverpolder, het Guisveld, het IJperveld en de braken langs het IJsselmeer, waar we binnen Laag Holland de grootste dichtheden zien. Andersom zijn weidevogelgebieden, zoals de Zeevang, de Mijzenpolder en Westwouderpolder relatief minder in trek bij de krakeend omdat het zeer open veenweidegebieden zijn, waar

● *Krakeenden. Foto: Piet Munsterman.*

nauwelijks rietkragen voorkomen. Ook buiten Laag Holland is de ontwikkeling opvallend. Ook hier is er sprake van een geleidelijke toename, zij het niet met zulke grote aantallen, vooral langs wat bredere wateren in de dieper ontwaterde delen van onze provincie. Je kunt op een kaart van de verspreiding als het ware de brede waterlopen volgen, zoals de brede rietsingels en ruigten langs Wieringermeer, Zijpepolder en IJsselmeerkust in West Friesland.

De toename van de kraakeend is niet beperkt tot Nederland. In de meeste landen in West Europa zien we een geleidelijke groei, maar nergens zo spectaculair als hier. De verklaring van dit verschijnsel is moeilijk te geven. Van Polen tot Engeland was de verspreiding van de kraakeend een halve eeuw geleden uiterst verbrokken en het lijkt er op dat er een uitbreiding plaats heeft gevonden vanuit die kleinere vestigingen naar de directe omgeving. Dat de meeste eenden relatief lang leven en grote broedsels hebben, kan een rol spelen bij die snelle uitbreiding. In hoeverre nieuw ontwikkeld gedrag een rol kan spelen bij het veroveren van nieuwe broedgebieden, valt moeilijk na te gaan. De meeste eenden – en mis-

schien wel alle vogels – hebben een opportunistisch gedrag als het gaat om het bevolken van nieuwe gebieden. Het is mogelijk dat er een relatie is met de afname van goede broedgebieden in het oosten door grootschalige ontginningen, maar dat is niet erg aannemelijk. Die ontginningen vinden al meer dan een halve eeuw plaats.

Wel zou het voedsel een rol kunnen spelen. Indertijd bracht men de vermindering van de aantallen in de infiltratiegebieden in verband met de betere voorzuivering van het water. Voedselrijk water is inderdaad cruciaal voor de pas geboren jongen, die gedurende de eerste dagen vooral waterdiertjes van de oppervlakte eten en geleidelijk overgaan op in het water zwemmende ongewervelden en planten. Daarna wordt het voedsel hoofdzakelijk plantaardig. Het valt de meeste waarnemers op dat kraakeenden met pulli zelden worden gezien. Kennelijk foerageren die vooral in kleinere slootjes met veel overhangende vegetatie. Volwassen vogels halen hun voedsel van waterplanten, wortels en zaden vooral zwemmend uit het water. Grazen op grasland of akkers komt ook voor, misschien zelfs in toeneemende mate.

De aantallen doortrekkers en overwinteraars in ons land zijn ook aanzienlijk toegenomen. De gemiddelde seizoensmaxima sinds 1996/7 (15.000) werden daarna telkens overtroffen en bedroegen in 2005/6 bijna 33.000 vogels (van Roomen e.a., 2007). De zachtere winters kunnen hierbij een rol spelen en als een toenemend aantal overwinteraars uit Oost-Europa is blijven plakken om in onze omgeving te gaan broeden, zou dit verschijnsel misschien mede de groei van het broedbestand kunnen verklaren.

*Piet Zomerdijk
Kalmanstraat 21
1871 HV Alkmaar
pieter.zomerdijk@planet.nl*

Literatuur

- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND, 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Leiden.
- ROOMEN, M. VAN ET AL., 2007. Watervogels in Nederland 2005/2006. SOVON-Monitoringrapport.
- RUITENBEEK, W., C.J.G. SCHARRINGA & P.J. ZOMERDIJK, 1990. Broedvogels van Noord-Holland.